

М. Драгоманова поєднувала демократичні та соціалістичні, патріотичні та космополітичні, слов'янофільські та західницькі елементи. В його політичному мисленні центральною точкою і визначальним фактором стала ліберальна ідея [5, с. 301]. М. Драгоманов вважав, що основною одиницею суспільства є особа, а добробут і щастя кожного громадянина є вищим критерієм суспільного розвитку.

Хоча український рух у XIX ст. зазнавав численних репресій, він не припиняв свого існування. Незважаючи на утиски і переслідування, українське відродження продовжувалось, насамперед, у формі напівлегального громадського руху. Саме Громади допомогли сформуватись та організаційно об'єднатись новому поколінню української інтелігенції, яке органічно приєдналось до загальноєвропейського культурного простору.

У жовтні 1890 р. було засновано першу українську політичну партію у Галичині – Русько-українську радикальну партію. До неї входили Іван Франко (1856–1916), Михайло Павлик (1853–1915), В'ячеслав Будзиновський (1868–1935), Микола Ганкевич (1869–1931), Володимир Охрімович (1870–1931) та ін. Серед її гасел вперше в історії українського руху було висунуто гасло політичної самостійності України. На наддніпрянській Україні влітку 1891 р. на могилі Шевченка у Каневі було таємно засновано «Братство тарасівців», серед провідників яких були Іван Липа (1865–1923), Борис Грінченко (1863–1910), Михайло Коцюбинський (1864–1913). У політичній програмі товариства містились вимоги широкої політичної автономії України. У 1900 р. у Харкові було створено Револьюційну українську партію. Серед її діячів були Дмитро Антонович (1877–1945), Михайло Русов (1876–1909), діти старогромадівців В. Антоновича та О. Русова.

Молоде покоління, намагаючись побороти українофілів, прийшло до національного радикалізму, основи якого було проголошено у брошурі під назвою «Самостійна Україна» (Львів, 1900 р.) одного із колишніх «тарасівців», адвоката із Харкова, Миколи Міхновського (1873–1924). Було висунуто гасло політичної незалежності України.

Отже, цивілізаційний вибір Україною у XIX ст. був здійснений. Не дивлячись на зростаючий асиміляторський тиск російського самодержавництва, Україна не лише не втратила своєї самобутності, але й продовжувала процес націостановлення у загальноєвропейському контексті. Згодом, уже в кінці XX ст., здобутки українського руху доби національного ренесансу дозволили Україні вибудувати власну державність. Визначальну роль в українському націєстановленні доби романтичного відродження відіграли визначні особистості, які своїм жертвним служінням українській справі спрямували український рух до державотворення.

1. Горський В. С., Кислюк К. В. Історія української філософії: Підручник / В. С. Горський, К. В. Кислюк. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
2. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
3. Дзюба І. У світі думки Лесі Українки / І. М. Дзюба. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 44 с.
4. Жаботинський В. Вибрані статті з національного питання / Володимир Жаботинський. – Київ, «Сучасність», 1983. – 136 с.
5. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1. / І. Лисяк-Рудницький. – К., 1994. – 554 с.
6. Магочій П.-Р. Історія України / Павло-Роберт Магочій. – К.: Критика, 2007. – 640 с.
7. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик / Іван Огієнко. – К.: Наша культура і наука, 2001. – 440 с.

Володимир Сабадуха

Ідеї персоналізму в українському націоналізмі

У статті досліджено ідеї персоналізму в українському націоналізмі. Доведено, що в його основі лежить пріоритет духовного над матеріальним, принцип духовної ієрархії та орієнтація людини на ідеал. Обґрунтовано, що ідеї персоналізму органічно притаманні українському націоналізму.

The idea of the role of personality in Ukrainian nationalism is examined in the article. It is proved that it based on the priority of spiritual values over material, on the principle of spiritual hierarchy and focus on the human ideal. It is proved that the ideas of personality's role are organically inherent into Ukrainian nationalism.

Сьогодні духовна та ідеологічна ситуація в Україні надзвичайно суперечлива. Маємо посттоталітарну ситуацію нерозуміння ролі духовного у життєдіяльності суспільства. Політична еліта не усвідомлює необхідності відродження духовних засад життєдіяльності людини й держави. Відсутність спільних ідеологічних засад в суспільстві гальмує проведення економічних та соціальних реформ. Утім, у суспільстві формується думка, що «без духовної єдності, хоча б більшості населення і хоча б із головних питань реформування, неможливо очікувати значних суспільних перетворень» [4, с. 425]. У цих умовах еліта суспільства має усвідомити, що потрібна філософська концепція, яка б орієнтувала людину на конструктивну й творчу діяльність. Двадцять років незалежності вочевидь демонструють нездатність посередньої людини до цілісного осмислення економічних, політичних, культурних, духовних проблем державотворення. Відродження духовних основ буття української людини відбувається дуже повільно.

Освіченій частині українського суспільства стає зрозумілою нагальна потреба у філософському осмисленні надбань українського націоналізму. З одного боку, націоналізм потерпає від вульгарної критики, а, з іншого, – навіть у свідомості освічених людей він постає як реакційна соціально-політична доктрина. У цих умовах варто повернутись до української філософської традиції, в якій чітко простежено місію особистості в житті суспільства.

Проблеми українського націоналізму сьогодні досліджують Г. Дичковська, В. Іванишин, Г. Касьянов, В. Косик, Р. Шпорлюк, О. Сич та ін., але зв'язок націоналізму з персоналізмом лишився поза увагою дослідників.

Отже, метою статті є аналіз українського націоналізму з позиції ідей філософського персоналізму, що передбачає розв'язання таких завдань: по-перше, з'ясувати теоретичні засади українського націоналізму; по-друге, довести органічний взаємозв'язок персоналізму й українського націоналізму.

Теоретичним підґрунтям філософії українського націоналізму є три засади: пріоритет духовного над матеріальним, принцип ієрархії та орієнтація на ідеал. Так, наприклад, пріоритет духовного над матеріальним червоною стрічкою проходить через усю творчість Д. Донцова. Критикуючи концепцію людиноцентризму, основи ліберальної філософії, він доводить, що в їхній основі лежить «релігія» т. зв. «прогресу», бажання знищити в людській душі ідею Бога [6, с. 32], установку на пріоритет духовного над матеріальним та потребу вдосконалення людини. Філософ усвідомив, що там, де «людською душею опанував ідеал матеріального «прогресу», – «щасливого, кращого життя» (... «життя стало краще, веселіє») або ідеал «соціалістичного раю...» [6, с. 33] в людині вмирає шляхетний, особистісний первень.

Другою підставою персоналізму є принцип ієрархії.

(Для довідки зазначимо, що пріоритет духовного над матеріальним був основою буття в Середні віки, що знайшло узагальнення в концепті: «особистість – принцип буття» (А. Августин), носіями якого були священники та шляхта. Зрозуміло, що його реальні носії були недосконалі. Третю верству, що прийшла до влади під час Великої французької революції цей принцип не влаштував і поступово під тиском соціального несвідомого (Е. Фромм) формується новий концепт «кожна людина – особистість». Переважна частина філософів до цього часу не усвідомила, що відбулася світоглядна контрреволюція).

У праці «За яку революцію» (1957) Д. Донцов на основі переосмислення попередніх філософських концепцій проникає в потаємні спонукання, що рухають людиною й виступає проти спрощеного світоглядного уявлення: «кожна людина особистість» з позиції принципу ієрархії. Він усвідомив, що більшовики виступили проти «суспільної і всякої іншої ієрархії» [6, с. 57] для того, щоб під цим гаслом розбудувати свою потаємну ієрархію – партдержноменклатуру. Філософ доводить, що дійсним змістом матеріалістичної філософії та ідеології було знищити в «людині індивідуальність, <...> понизити всі ідеали, всяку духовність, безкорисність, боротьбу за щось велике, честь, героїзм, висміяти це все, а звеличити людину-хама, людину-гангстера, повію» [6, с. 43]. Носієм духу в Д. Донцова виступають «луччі люди», «ізбрані», герої, романтики.

О. Кульчицький, узагальнюючи погляди на людину у філософії М. Шелера та Н. Гартмана, доходить висновку: «Взагалі різні філософи зійшлися на тому, що в бутті людини треба вирізнити шар органічності, психічності та духовності» [7, с. 145], тобто ієрархічний підхід став методологічною засадою для філософів. Осмислюючи надбання філософської антропології з висоти початку ХХІ століття, зазначимо, що О. Кульчицький поспішив із цим узагальненням. Філософи, на жаль, до цього часу не прийняли ієрархічний підхід за методологічний принцип розуміння людини. Але для самого О. Кульчицького він був інтелектуальним інструментом. Філософ висноує, що психіка у людини різного рівня розвитку працює по-різному і розвиває тришарову схему її роботи [8, с. 92–96].

Є. Маланюк проблему ієрархії підносить до світоглядного принципу й підсумовує, що серед безлічі проблем є одна, яка для одних людей є очевидною, а інші не бажають її бачити – це проблема ієрархії, а тому «її треба щораз наново і щораз новою метою доводити» [10, с. 72]. Дійсно, специфікою світоглядних принципів є те, що навколо них відбувається постійна боротьба за їхній зміст із позиції пріоритету духовного чи матеріального. Заперечення принципу духовної

ієрархії означало утвердження прихованого принципу соціальної ієрархії.

Третьою теоретичною засадою українського персоналізму є орієнтація людини на ідеал. Досліджуючи проблему людського буття в історії філософії, О. Кульчицький доводить, що філософська антропологія має орієнтувати людину на ідеал [7, с. 146] – «ідеал української особистості» [8, с. 33], під яким розуміє людину, що максимально розвинула свої позитивні риси й водночас зменшила до мінімуму свої негативи [8, с. 33]. Аналіз проблеми особистості філософ здійснює в контексті творчості Г. Сковороди й уважає, що особистість – це духовний підмет суспільного буття [8, с. 38]. Внутрішня людина (особистість) за Г. Сковородою та О. Кульчицьким має пізнавати світ не за допомогою понять, але на основі символів, алегорій, метафор, почерпнутих із Біблії та міфології [8, с. 40–41]. У цих роздумах О. Кульчицького є глибинний смисл. Пізнання на рівні понять однобічне й оманливе, що яскраво «довела» постмодерна філософія, утім як пізнання на рівні символів – це процес пізнавальної діяльності на рівні генія.

С. Ленкавський здійснює пошук справжньої людини. Уважаємо, питання про справжню людину є результатом заперечення концепту «кожна людина – особистість» і є визнанням принципу ієрархії. Ідеолог українського націоналізму пише, що марксизм спрощує сутність людини, виходячи із зовнішньо видимих властивостей [9, с. 529].

В. Янів на основі вивчення першоджерел української літератури «Слово про Закон і Благодать» Іларіона, «Повчання» Володимира Мономаха, літописів Нестора доводить, що ідеалом людини в староруській літературі є «шляхетна людина», яка діє на підставах благодаті [18, с. 219].

Зазначені теоретичні засади сприяли формуванню самобутнього соціально-політичного вчення, що протиставило матеріалістичній і екзистенційній філософії концепцію особистості як досконалої шляхетної людини, здатної до самопожертви заради нації.

З'ясувавши теоретичне підґрунтя українського націоналізму хронологічно простежимо відображення ідей персоналізму в українському націоналізмі.

У 1933 р. у праці «Націоналізм і індивідуалізм» професор Є. Онацький (1894–1979), посилаючись на християнську філософію щодо безкінечної вартості кожної людської душі, стверджує, що без розвитку індивідуальності (особистості, В. С.) не може постати української нації [12, с. 30].

У 1940 р. у праці «Ідея і чин України» український політичний діяч і публіцист Д. Мирон (1911–1942), досліджуючи взаємозв'язки між людиною й суспільством, а точніше між особистістю й суспільством, висноує, що особистість (особовість) є системоутворювальним елементом національно-суспільного середовища. «Особовість (особистість, В. С.) – це внутрішня форма і підметність» [11, с. 191].

У 1946 р. у праці «До засад нашої визвольної політики» С. Бандера, осмислюючи суть і зміст соціально-політичних процесів, формулює нормативні ідеї, що мають бути покладені в основу українського життя: творча ініціатива людини, віра в її шляхетні якості й суспільний інстинкт, гармонія духовного й матеріального в життєдіяльності людини й суспільства [1, с. 263–265]. Процес державотворення, за висновками С. Бандери, мусить спиратися на віру в творчі можливості людини, її шляхетність і це все має здійснюватися в умовах гармонії духовного й матеріального.

У 1957 р. у праці «Ідея і людина в ідеологічному русі» С. Бандера, узагальнюючи свої роздуми, зауважує: «В кожному ідеологічному чи політичному русі найважливішу роль відіграють два основні його складники: ідея і людина» [2, с. 62]. Отже, провідник української нації прекрасно розуміє роль особистості в історії й політичній боротьбі. Видатні ідеї породжують особистості, а ідеї, у свою чергу, сприяють народженню особистостей. Провідні ідеї творять внутрішній, психологічний зміст руху, утім вони можуть залишитися порожніми гаслами, якщо не знайдуть своїх носіїв.

У 1957 р. була опублікована праця «Одиниця й суспільність» українського філософа Ю. Вассіяна (1894–1953), у якій піддано критиці основи лібералізму. Останній вважається продуктом механістично-атомістичного світогляду. У праці вкотре обґрунтовано органічний взаємозв'язок між особистістю й суспільністю. «Одиниця врощена в суспільність як у свій природний ґрунт і, навпаки, суспільність зростає з себе одиницю як вислів своїх життєвих сил. Взаємини між ними мають характер внутрішнього споріднення...» [3, с. 12]. Уточнюючи свою думку, Ю. Вассіян зазначає, що особистість є підметом суспільності [3, с. 13]. Дійсно, суспільство можливо лише за умов, коли пріоритет належатиме особистостям. Філософ розуміє негативний вплив посередньої людини на соціально-політичну атмосферу: спільнота не зможе існувати там, де пріоритет належить посередностям. Узагальнюючи свої роздуми щодо ролі особистості в суспільстві, філософ зазначає, що особистість є сутністю духовного світу і його абсолютною вартістю [3, с. 40]. Отже, маємо можливість переконатися, що роздуми Ю. Вассіяна щодо місії особистості в життєдіяльності суспільства суголосні філософським роздумам М. Шелера та М. Бердяєва.

Найцілісніше ідеї персоналізму використані для розбудови державного й громадського життя у творчості Ярослава Стецька (1912–1986). Сучасні дослідники українського націоналізму не звертають належної уваги на соціально-філософський та гуманістичний зміст його творчого доробку. Уважаємо за потрібне проаналізувати філософський зміст його поглядів у контексті філософії персоналізму. Він чітко стояв на позиції, згідно з якою український націоналізм «передусім рух ідейно-моральний, духовий, а потім також соціально-політичний, є спертий на найшляхетніші первні духовності даної нації...» [16, с. 25]. Сучасні дослідники українського націоналізму, на жаль, таке його розуміння обходять стороною, а політики взагалі замовчують. Сьогодні переважає спрощене розуміння українського націоналізму як руху соціально-політичного. Для такого підходу є певні причини, які потребують спеціального дослідження.

Розвиваючи свої думки щодо світоглядних основ українського націоналізму, Я. Стецько не залишає сумнівів щодо його духовних засад і зазначає, що християнство є «світоглядом-філософською і моральною основою українського націоналізму» [16, с. 31]. Свій висновок він обґрунтовує тим, що християнство лежало в основі українського духовного еста [16, с. 31]. Після цих роздумів Я. Стецька стає зрозумілою зневажливість більшовиків і Радянської влади до української нації та її провідників. Християнство було найпершим ідейним ворогом матеріалістичної філософії й більшовизму зокрема. Українство, яке було носієм християнських ідей, не могло не викликати агресії як на Заході, так і на Сході.

Розмірковуючи над роллю шляхетної людини в контексті християнських основ буття Я. Стецько робить висновок:

«Наша нація виплекала не культ філістера, а культ героя... вищого сенсу життя, культ ствердження вищих вартостей життя...» [16, с. 34], тобто мислитель зрозумів роль і значення особистості в життєдіяльності нації й держави. На перший погляд цей висновок, здається, не відповідає дійсності, бо нація втратила свою державність. В умовах втрати державності нація могла зберегти свою ідентичність лише за умов моральних і духовних первнів. Відсутність державних ієрархічних структур вимагала від української громади компенсувати цей недолік моральною й духовною ієрархією.

Персоналізм українського націоналізму цілісно проявився в концепції героїчної людини. На сучасній філософській мові – це усвідомлення ролі й значення особистості в суспільному й державному житті. Я. Стецько активно розробляє в 50–60 рр. ХХ ст. концепцію героїчної людини, яка постає узагальненням «вищого сенсу життя». Орієнтація на героїчне, особистісне буття протистоїть зvierоднінню певної частини людства, його моральній деградації. Я. Стецько з позиції християнських цінностей ще в 1950-х роках говорить про моральну деградацію людства, екзистенційний вакуум, про що В. Франкл почав писати лише у 60-х рр., а М. Мамардашвілі – у 80-х рр. ХХ ст. Моральній деградації посередньої людини Я. Стецько протиставляє ідеал героя-особистості, що здатна діяти з позиції цілого – нації.

Український національний світогляд органічно виростає із християнської духовності, в основі якої лежить ідея особистості, що відповідає філософії життя [16, с. 120]. Призначення героя-особистості власним прикладом довести, що подолання прірви між тим, що є і людським призначенням можливе [16, с. 245]. Шлях українських націоналістів – це шлях героїв-особистостей. Культ героя-особистості у Я. Стецька протистоїть не лише московському тоталітаризму, але й демоліберальному Заходу. Втрата героїчних, шляхетних, особистісних ідеалів є, з позиції Я. Стецька, причиною духовної кризи західної людини.

Я. Стецько прекрасно усвідомлював роль ідеалу в житті людини й держави. Заперечення способу життя героя-особистості веде до культу золотого тельця [16, с. 265]. Саме знехтування концепцією героя-особистості є, на думку Я. Стецька, причиною моральної й духовної кризи Заходу.

Усю глибину філософського мислення Я. Стецька й українського націоналізму можна простежити в процесі порівняльного аналізу московського й українського способу життя. Цей аналіз здійснено на різних соціально-економічних рівнях. Економічні засади націоналізму протилежні як соціалізму, так і демоліберальному капіталізму. Український мислитель зрозумів обмеженість обох форм знеособленої парадигми буття людини й піддав їх соціально-філософській критиці, а тому писав: «Лихом обох систем – соціалізму і ліберал-капіталізму – є те, що для широких народніх мас, для поодинокі людини <...> закритий шлях до здобуття власності, яка при одній ситуації зосереджена в руках вузького кола, а при іншій – в анонімній, контрольованій монопартією, тобто безконтрольній державній бюрократії» [15, с. 224]. Я. Стецько заперечує лібералізм у господарстві як «культ безвідповідальності» т. зв. «вільної гри сил», бо «господарство не є гра, а підстава для життя кожної людини...» [15, с. 230]. На відміну від марксистських критиків капіталізму, ідеолог українського націоналізму висновує, що недоліки капіталізму – не лише в приватній власності, а й у тому, що людину усунуто від сфери управління. «Саме це відсунення, а не приватна власність, є основою

первопричиною експлуатації, отже, причиною зла, тим то участь у власності широких кіл на індивідуальній засаді усуває структурні хиби ліберал-капіталізму...» [15, с. 231].

Я. Стецько проголошує ідею розбудови «безкласового суспільства», але наповнює його зовсім іншим змістом ніж це робили у марксизмі. Останній під цим терміном розумів знищення класів й економічну «урівніловку». Я. Стецько не заперечує приватну власність. Поняття «безкласове суспільство» у його розумінні означає відсутність експлуатації [16, с. 30]. Варто відмітити, що соціально-економічні засади націоналізму залишилися далі не розробленими.

На політичному рівні московський спосіб життя проявляється як «імперіяльно-насильницький принцип побудови світу», людиноненавистницьку класову боротьбу і взаємовищування, тоді як український – це «національний принцип організації вільного життя народів і людини» в умовах солідарності і взаємодопомоги в лоні нації усіх її верств [16, с. 47].

З'ясовуючи релігійні засади буття московського й українського способу життя, Я. Стецько пише: «З московського боку – воююче безбожництво, з українського – воюючий християнізм; матеріалізм – проти християнського ідеалізму, Антихрист – проти Христа» [16, с. 46]. Проаналізуємо ці роздуми з позиції концепції чотирьох рівнів розвитку [14]. Уособленням українського способу життя була особистість (героїчна людина), утім як уособленням московського й зокрема більшовицького – була посередня людина. Конфлікт між шляхетною людиною й людиною маси з позиції Х. Ортеги-і-Гассета є закономірним, бо шляхетна людина для посередньої завжди виступає ворогом. У християнстві цей конфлікт розуміється як конфлікт між добром і злом, як конфлікт між Христом і дияволом.

Спираючись на дослідження М. Бердяєва, М. Булгакова, Я. Стецько дошукується підвалин московського духу: в його основі лежить безбожництво, відсутність ідеалу [16, с. 48]. Відсутність духовного ідеалу закономірно веде до матеріальних «ідеалів».

Підсумовуючи аналіз двох концепцій життєдіяльності, Я. Стецько пише: «Дві концепції життя – українська і московська зударяються на всіх відтинках. Боротьба між ними – це протиставлення двох національних організмів в усіх життєвих площинах: культурі, релігії, соціальних інститутів, моралі, господарства, політичних концепцій, національних традицій» [16, с. 46]. Концепція ієрархії сутнісних сил людини дозволяє зробити висновок, що боротьба українського й московського способів життя – це боротьба знеособленого способу життя з особистісним.

Я. Стецько передбачив сучасні етичні проблеми в контексті науково-технічного прогресу, а тому писав: «Етичні вартості не міняються. Вічне лишається вічним. Чим більше вникає людина у всесвіт, тим більше стає перед нею проблема Абсолюту, Бога, Духа, а не праматерії» [16, с. 449]. Сучасні соціально-психологічні доктрини обходять стороною взаємозв'язок політики й моралі, утім як націоналізм наголошує на необхідності врахування в політиці етичних цінностей. Націоналізм для його фундаторів був не соціально-політичною доктриною, а способом життя. З цього приводу Я. Стецько пише: «Світоглядний націоналізм без етичного ідеалізму в житті це облуда. Націоналіст за своїми переконаннями мусить бути в житті ідеалістом, мусить плекати культ героїки життя...» [16, с. 448].

Узагальнюючи свої соціально-філософські роздуми щодо націоналізму, Я. Стецько висновує, що це нова соціально-

політична система, яка ще чекає на свою реалізацію. «Націоналізм – як нова державно-й соціально-політична система життя ще не був здійснений ніде у світі» [16, с. 262]. Відображення ідей націоналізму знаходимо в теорії розбудови нового типу органічного суспільства, а саме: «діяльного» суспільства [13, с. 373–374], універсальної гомогенної держави [17] – особистісного суспільства, що здатне узгоджувати суперечності між різними суб'єктами діяльності: окремими індивідами, класами, державою.

Отже, героїчна, особистісна (персоналістична) концепція людини Я. Стецька протистоїть, з одного боку, московському тоталітаризму, а, з іншого, – демоліберальному Заходу. Мислитель дійшов до сутності людського буття, що давало йому підстави звернутися до філософів по обидві сторони політичних барикад й сказати: ви шукаєте істину не там де треба. Дійсно, тоталітаризм й лібералізм проігнорував об'єктивну й конструктивну роль нації в людській історії. «Знехтовано *націю*, героїку життя для неї, героїчний гуманізм і героїчне християнство» [16, с. 265]. Дійсно, героїчна людина є ворогом як для ліберальної людини, так і для тоталітарної, що було доведено Х. Ортегою-і-Гассетом ще в 1929 р. Європейська філософія та психологія в обличчі Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, К. Ясперса, В. Франкла, А. Маслоу не здатна була запропонувати ідеал, утім, як український націоналізм не просто сформулював ідеал, а виховав ціле покоління людей, які присвятили своє життя українській нації. Для Я. Стецька героїчна концепція життя й націоналізм – це синоніми [16, с. 449].

Підсумовуючи, зазначимо, що філософською основою соціально-політичних поглядів Я. Стецька є персоналізм, а, точніше – герой-особистість. Особистість як уособлення досконалості й принципу ієрархії лежить в основі українського націоналізму, змістом якого є виховання в людині потреби бути суб'єктом діяльності; орієнтація на духовні та моральні цінності, укоріненість людини в життєдіяльності нації. Історико-філософський аналіз ідей українського націоналізму надає можливість зробити висновок: націоналізм був орієнтований на створення матеріальних та духовних засад для реалізації соціогенної потреби людини бути особистістю, організувати найкращих представників усіх класів та верств на розбудову умов для розвитку людини до рівня особистості. Український націоналізм – це шлях до практичної реалізації соціогенної потреби людини бути у житті особистістю, що відповідає глибинним прагненням людської психіки в духовному вдосконаленні. Дотепер філософські системи були інструментом розбудови зовнішніх умов життєдіяльності людини та механізмом маніпуляцій свідомістю народних мас. Націоналізм – це розвиток внутрішніх якостей людини, який, з одного боку, увібрав в себе християнські цінності, а саме, пріоритет духовного над матеріальним, що знайшло відображення у концепті: «особистість – принцип буття» (А. Августин), а, з іншого, – створює людині можливості для того, щоб вона могла бути суб'єктом діяльності.

Узагальнюючи ідеї українського націоналізму з позиції філософії персоналізму, зазначимо: український націоналізм органічно побудований на ідеях персоналізму; у центрі українського націоналізму був ідеал людини – герої-особистість, яка була підметом (розумій, субстанцією, рушійною силою) суспільно-політичного життя, що було відображено в гаслі: «Слава Україні – Героям слава!»; націоналізм надавав людині моральне й юридичне право бути суб'єктом діяльності в усіх сферах життєдіяльності суспільства; націоналізм передбачав моральний контроль

нації за діяльністю влади, орієнтував суспільство на створення економічних, політичних, правових умов для реалізації потреби в самоактуалізації як для окремих індивідів, так і для класів, верств, етносів, що існують на теренах України.

Персоналістична орієнтація українського націоналізму не просто не влаштувала марксистську філософію й ідеологію, а закреслювала й доводила її антигуманну сутність. Тому український націоналізм-персоналізм був для московських ідеологів небезпечним, але був неприйнятним і для європейської філософії, яка розробила концепцію людиноцентризму. Українські філософи, зокрема Д. Донцов її критикують з позиції принципу ієрархії. Європейська філософія зазначеного періоду стояла на позиціях принципу «кожна людина – особистість», а українська сповідувала християнський концепт «особистість – це принцип буття». Філософія українського націоналізму-персоналізму опинилася під перехресною критикою марксистської філософії й ідеології, а також західної соціально-політичної думки.

Спеціально підкреслимо, що філософія українського націоналізму-персоналізму повною мірою задовольняє потреби народних мас. Сьогодні посередня людина маніпулює свідомістю людини, залишаючи її пасивним економічним та соціальним об'єктом, не утворює умов для її розвитку, а також для свідомої політичної й громадської діяльності. Філософія персоналізму органічно сприятиме відродженню моральності українського суспільства та формуванню особистісних цінностей: пріоритету духовного над матеріальним, суспільного інтересу над індивідуалістичною та корпоративною вигодою, моралі над політиканством, пріоритету освіченості над невіглаством і хамством.

Філософія українського націоналізму-персоналізму – це пріоритет Духу над вульгарним матеріалізмом.

1. Бандера С. До засад нашої визвольної політики / С. Бандера // Український націоналізм: Антологія. – Т. 1. 2-е вид. Упоряд. В. Рог. –

К.: ФОП Стебеляк О. М., 2010. – С. 262–276. 2. Бандера С. Ідея і людина в ідеологічному русі / С. Бандера // Український націоналізм: Антологія. – Т. 2. – 2-е вид. Упоряд. В. Рог. – К.: ФОП Стебеляк О. М., 2010. – С. 62–67. 3. Вассиян Ю. Одиниця й суспільність (суспільно-філософські нариси) / Ю. Вассиян. – Торонто: Золоті ворота, 1957. – 90 с. 4. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – [2-е вид.] К., Знання України, 2005. – 580 с. 5. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов // Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій; Дух нашої давнини. – К.: МАУП, 2005. – С. 137–559. 6. Донцов Д. За яку революцію / Д. Донцов. – Торонто: Ліга визволення України, 1957. – 79 с. 7. Кульчицький О. Основи філософії і філософських наук / О. Кульчицький / Упоряд., наук. ред. А. Карась. – Мюнхен-Львів, 1995. – 164 с. 8. Кульчицький О. Український персоналізм: філософська й етнопсихологічна синтеза / О. Кульчицький. – Мюнхен-Париж: 1985. – 194 с. 9. Ленкавський С. У пошуках справжньої людини / С. Ленкавський // Ленкавський С. Український націоналізм. Твори. Т. 1. / За ред. О. Сича. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – С. 521–530. 10. Маланюк Є. Ієрархія / Є. Маланюк // Український націоналізм: Антологія. Т. 2. – 2-е вид. / упоряд. В. Рог. – К.: ФОП Стебеляк О. М., 2010. – С. 69–81. 11. Мирон Д. Ідея і Чин України / Д. Мирон // Український націоналізм: Антологія. Т. 1. – 2-е вид. / Упоряд. В. Рог. – К.: ФОП Стебеляк О. М., 2010. – С. 171–198. 12. Онацький Є. Націоналізм і індивідуалізм / Є. Онацький // Український націоналізм. Антологія. – Т. 2. Упор. В. Рог. – К.: Українська Видавнича Спілка ім. Юрія Липи, 2011. – С. 23–31. 13. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики: пер. с англ. / В. Парсонс. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 549 с. 14. Сабадуха В. О. Українська національна ідея та концепція особистісного буття: [монографія] / В. О. Сабадуха. 2-е вид., випр. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2012. – 176 с. 15. Стецько Я. Українська визвольна концепція: Твори / Я. Стецько. – Львів: Видання організації українських націоналістів, 1987. – Ч. 1. – 528 с. 16. Стецько Я. Українська визвольна концепція: Твори / Я. Стецько. – Львів: Видання організації українських націоналістів, 1987. – Ч. 2. – 467 с. 17. Штраус Л. Введение в политическую философию: пер. с англ. / Л. Штраус – М.: Логос; Праксис, 2000. – 364 с. 18. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / В. Янів. – 3 вид., стереотип. – К.: Знання, 2006. – 341 с.

Іванна Черчович

Емансипація жінок в інтерпретаціях національної еліти Галичини другої половини XIX – початку XX століть

У статті узагальнено підходи до емансипації жінок в аргументаціях національної інтелігенції Галичини другої половини XIX – початку XX ст. Контексти міжнаціональних порівнянь, якими була насичена тогочасна галицька преса, робили «жіноче питання» частиною ширших ідеологічних дискурсів. У результаті, емансипаційний поступ українок виразно набуває національно-спрямованого характеру.

An attempt to summarize interpretations concerning the emancipation of women in argumentation of national elite of Galicia at the second part of the 19th – early 20th centuries was made in the article. The context of interethnic comparisons, the Galician press was saturated with, made «women's issue» the part of wider ideological discourses. As a result, emancipation progress of Ukrainian women became distinct nationally connected character.

Питання жіночої емансипації в Галичині набуло актуальності з останньої третини XIX ст. Процес кристалізації її основних ідей припав на період активних конституційно-парламентських практик, дедалі більшої політизаційної сфери громадського життя, пошуків національних ідеалів і шляхів їх втілень у межах національно, релігійно та соціально різноманітного населення провінції. Темпи емансипації в Галичині відставали від аналогічних процесів західноєвропейського зразка. Радикальні феміністичні гасла про кардинальне знищення традиційних патріархальних порядків ніколи, повною мірою, не були тут апробовані. Однак із розширенням можливостей для жіночої освіти,

збільшенням кількості працюючих жінок, що самі дбали про своє забезпечення, і загалом демократизацією суспільства ситуація галичанок зазнавала змін. Характер цих змін в інтерпретаціях української інтелігенції Галичини і буде об'єктом цього дослідження. Джерельною базою для нього стала тогочасна періодика, матеріали мемуарів, спогадів та родинної кореспонденції представників української, а саме – політичної і культурної еліти.

Перевага національного питання, що для українців Галичини у другій половині XIX ст. стає визначальним над усіма іншими, вибудувала логічну залежність: ідея і практика національно-визвольного руху потребувала дедалі більше